

**VEJLE
AMTS AARBØGER**

UDGIVNE AF

VEJLE AMTS HISTORISKE SAMFUND

1925

**KØBENHAVN
I KOMMISSION HOS LEHMANN & STAGE
1925**

TØRRILD HERRED

EN HERREDSBESKRIVELSE OG DENS
FORFATTER

VED

KANTOR **HELTOFT**, VIBORG

Det tredie Capitel om Hover Sogn.

*Dette
Sogns
Situation*

Hover, som er et Annex til Jellinge, strækker sig langs hen med Schibet Sogns nordre Side, og derfor følger næst efter i dette Capitel. Til de tre Sider imod Sønden, Østen og Norden, ligger dette Sogn meget højt, gandske omgivet med sammenhængende Banker og dybe Dale. Alleene til dend vestre Side falder Egnen ievn og flak. Paa dend søndre Kant ned af de saa kaldte Uhre-Banker gaar en temmelig stor Land-Vej til Weile Kiøbstad, hvilken for Biergenes Højdes Skyld, ikke uden Vanskelighed og en Slags Skræk, kand passeres, især af fremmede og ubevante. Bøndergodsets Hartkorn er ialt 116 Tønder 6 Skp. 2 Fdk. 1 Alb. Desuden er her 2de Herregaarde og 2de Møller. Her og i Schibet Sogn findes dend mindste Heede eller Lyng-Jord i det gandske Herred, ia slet intet, undtagen noget smaat Lyng-Spring hist og her paa de gamle Skov-Banker. Derimod har Hover Sogn desmerre Skov, efter sin Størrelse og i Forhold mod de andre Sogne. Jord-Arten er frugtbar, dog noget leeragtig.

*Størrelse
og natur-
lig Be-
skaffen-
hed*

*Konge-
Tiende*

Konge-Tienden er i Aaret 1720 solgt af Kongen til Herregaarden Leerbech, som ligger i Sognet ikke

langt fra Kirken. Samme Tiende staar for 13 Td. 2 Fdk. Hartkorn.

*Kirkens
Hart-
korn*

Kirken siges at være matriculeret for 14 Tønder 5 Skp. a), foruden Kirke-Jorden, som ieg ikke veed hvor meget er.

Egere

Hover Kirke har, saalænge mand veed, hørt deels til Leerbech og deels til Ruballegaard, indtil 1750, da dend blev solgt fra det sidste Sted til Obrist Brochtorff paa Grundet, hvis Enke endnu eyer dend med Juri vocandi.

Dends visse aarlige Udgifter, foruden de kongelige Skatter, ere saaledes:

*Aarlige
Udgifter*

Kirke-Skat	2 Mk.
Studie Skat	4 — 2 Sk.
Cathedraticum	4 —
Londons Kirke	1 — 6 —
Conrectoris Løn	2 —
Visitats Penge	1 Rdl.
Lyse Penge til Jennum Skole i Schibet Sogn efter Fundats af 24. Februar 1741	3 Rdl. 2 —
	<u>6 Rdl. 3 Mk. 8 Sk.</u>

For Brød og Vin at holde faar Præsten noget Korn af et Par Bønder, som forklares videre ved Jellinge Sogn.

*Bygning
og Be-
gravelse*

Kirken er en ordentlig Korsbygning. Dend er tækket med Stene paa dend nordre og Blye paa dend søndre Side. Her er intet Taarn dog hænger Klokken i Kirkens vestre Ende, og har denne Inscription: Peder Lassøn b) 1730. Casparus Kønig me fecit Viburgi.

I Hover Kirke er 2de aabne Begravelser. Dend ene

a) Saaledes er Kirkens Hartkorn bleven mig tilmeldt baade fra Eyerens Fuldmægtig paa Grundet, saa og fra Colding Amtsstue. Derimod har jeg en Fortegnelse over Konge- og Kirketiendernes Hartkorn i Thyriild Herred, udstædet i Rentekammeret, dend 23de Mai 1702, hvilken sætter Hover Kirke for 17 Td. 2 Skp. Hvilket der nu er det retteste, kand jeg ikke sige. Imidlertid har jeg indtil videre fulgt Efterretningen fra de første Steder.

b) Assessor Peder Thøgersen Lasson til Ryslet, eyede i nogle Aar Ruballegaard og Hover Kirke, og i hands Tid er Klokken omstøbt.

under Choret, og dend anden udbyggt fra dend nordre Side af Muuren, lige over for Kirke-Døren eller Vaabenhuset, hvilket giver udvendig et smukt Syn, og formerer dend forhen ommeldte Korsbygning. Til dend aabne Begravelses Vedligeholdelse er henlagt et Sted, Skyeberg kaldet i Worbasse Sogn, for hvis Afgift dend hidindtil har været holden i god Stand. Begge Begravelser tilhører de Nisseners Familie, som tilforn har eyet baade Ruballegaard og Leerbech. I begge ere og endeel Ligkister, men ingen, som nu har læselig Paaskrift. Imidlertid skal, efter Hr. Etatsraad Hofmans Beretning i Fundat Tom. 4, pag. 748, Ober Krigs Commissarius og Etatsraad Lorentz Nissen, som døde 1707, være hensat i dend store Begravelse tilligemed sin Frue Ide Sophie Glud | ikke Moth, som hun paa samme Sted kaldes, thi hun var en Datter af Biskop Glud i Wiborg, hvilket sees af de Gluders Stam-Tavle i samme Skrift og Tome pag. 629. :|

Sammesteds skal og være begravet en Cecilia Cathrine von Nissen. I den anden Begravelse under Choret skal findes hensat afgangne Nicolai Nissen til Ruballegaard og Elsebeth Magrethe Nissen.

Paa Pulpituret ere 2de indelukte Stoele, hvoraf dend ene er til Leerbech, og dend anden, som er dend største og staar lige for Kirkegulvet, hører til Ruballegaard.

Paa dend sidste findes endeel adelige Vaabener aftegnede, hvoriblandt skal være de Nisseners og Mothers. Midt i Kirken hænger en liden Messing-Lysekrone. En Inskription, som endnu findes paa Logget eller Dækket over Fonten giver til Kiende, at samme er bekostet 1646 af Præsten Hr. Jørgen Pedersen og Hustru.

Paa dend nordre Side i Choret findes alle Præsterne Navne optegnede i dend Orden, som de herefter opregnes ved Jellinge Sogn. Paa Prædikestolen staar

Nicolaus Nissen, Magdalena Nissen 1684, samt endeel adelige Vaabener.

Kirkens Kalk og Disk er af Sølv. Paa dend ene Side af Kalken staaer: Erich Brochenhuus med Vaaben og Aarstal 1652. Paa dend anden Side: N. R. I. 1682. Paa Patellen eller Disken: Rasmus Stæhr, Johanne Bergenhammer a). Desuden er en stor udarbejdet Æske af Sølv til Brødet, som indeni er stærk forgyldt. Oven paa samme staaer: Bendix Bojsen b) med Vaaben og Aarstal 1685, og under Bunden læses følgende: Bendix Bojsen foræret denne Oblat-Eske til Herrens Altere i Hover Kirke 1685.

Endnu er til de syges Betiening i Hover Sogn en liden Sølvkalk og Disk. Paa Foden af Kalken sees: P. T. S. L. c) A. J. D. L. Derimellem et adeligt Vaaben, og siden det Aarstal: 1735 dend 9de Novbr.

Skolehuus i forrige Tider ved Hover Kirk.

I forrige Seculo havde Johan Brochenhuus til Leerbech ladet opbygge ved Hover Kirke et Huus, hvori skulde holdes Skole for Leerbech Godsdes Børn og Ungdom, og hands Søn Erich Brochenhuus har under 6te Februar 1655 oprettet en Foundation derom, som findes indført i Etatsraad Hofmans Samlinger Tom. 4, pag. 751. Men denne Stiftelse er alt længe siden igen undergaaet. En af forrige Tidens Præster, Magister Laurids Gonsager har efterladt sig, dog uden Navn, en gammel Opskrift paa adskillige Ting, baade Jellinge Kald og visse Steder, i begge Sogner vedkommende d). I samme mælder han ogsaa om denne

a) Disse eyede Ruballegaard og Hover Kirke fra 1738 til 1750.

b) Hand har uden Tvivl været af de Nisseners Familie.

c) Er den forommeldte Assessor Peder Thøgersen Lassons og Frues Navne.

d) Dette gamle Mssc., som er næsten paa et Par Ark Papir har nuværende Sognepræst, velærværdige H. Povel Wedel, haft dend Godhed at laane mig, foruden andet mere, til Brug og Tieneste ved dette Værk. Mand har deri adskillige Mærkværdigheder, som efterhaanden skal blive anført.

[Af Fodnote d fremgaar det, at Pastor Wedel ikke er Fortatter til Skriftet. Se Indledningen Side 210. — J. H.]

Skole saaledes: »Ved Hover Kirke er af Velbⁿ. Johan Brochenhuus og hands Frue F. Helveg Bille stiftet et Skolehuus og dertil lagt Løn etc., hvilket de Velbⁿ. Folks Søn Erich Brochenhuus med en Fundats, dat. Leerbech d. 6te Februarii 1655, har confirmeret. Huset er der nu en Person i, som skulde holde Skole, men faar intet af Lønnen, de 12 Rigsd. Med det andet gaar det heller ikke saa rigtig og ubeskaaret til, som Fundatzen tilholder. Efter Salig N. Nissens Død fremlagde jeg Fundatsen paa Skifte for de 2de Commissarier Hr. Holger Parsberg og Claus Liime, men der blev intet vedgjort, og mine Breve indebeholden, indtil jeg berettede klagelig og androg det skriftlig, for vores Hr. Biskop D. Chr. Lodberg, som i Kiøbenhavn talede med dem derom. Jeg beraabte mig og paa Opbudet, som skeete efter Erich Brochenhuus, ved 2de Herre Mænd Erich Lunav og Knud Bilde, Wiborg dend 26de Martii 1664, hvor der staar, at Leerbech Gaards Taxt er saa modereret, at dend som eyer dend, skal holde Skolehuuset ved lige, eftersom dend ellers havde bleven høyere taxeret. Og saa fik jeg Fundatsen igien.«

Saavidt gaar Hr. Gonsagers Beretning herom, af hvilken sees, at denne Skole allerede dend Gang hældede igien til sin Undergang, som nu for længe siden er paafulgt. Nu er derimod en anden Skole for hele Hover Sogn og noget af Schibbet oprettet i Høxholt Bye, som er i god Stand og skal handles om paa sit Sted.

Til Hover Sogns Fattige er af Salig Landsdommer Nicolai Nissen til Leerbech, paa hands yderste, skænket en Capital paa 100 Rigsdaler, hvorfor siden er kjøbt en Ejendom paa Weile Byes Mark. Denne leyer Leerbechs Eyere og Sognepræster hen, til hvem de

kand, og Afgiften, som aarlig indkræves til Mortens Dag, og ohngefæhr beløber sig 5 til 6 Slette Daler, bliver da af dem uddelt til de Fattige, men herom er ikke noget skriftligt.

*Leerbech
Gaard*

Et kort Stykke Vey til Norden for Hover Kirke ligger Leerbech, nu completeret Herregaard, hvis frie Hovedgaards Taxt er 45 Td. 2 Skp. 1 Fdk. Jordskyld, 4 Td. 7 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. Skovskyld og 4 Td. 2 Skp. Møllerskyld, og desforuden har fra gammel Tid lagt til Gaarden et Stykke af Sindberg Kirkes Jorder, som staar for 1 Td. 6 Skp. 1 Alb., kaldet Gryds Enemærke a). Endnu bruges til Leerbech nogle afbrudte Gaardes Jorder fra Hover Bye, hvis Hartkorn er 13 Td. 4 Skp. 3 Fdk. 1 Alb. Af begge sidste Deele svares de kongelige Skatter, ligesom af andet Bøndergods, men for Tiende skal Gryds Enemærke have været frie fra gammel Tid. Af Jorden fra Hover Bye faar derimod baade Præsten og Degnen aarligt Vederlag for Tiende, Offer og Accidentier fra Leerbechs Eyere, som fra fordums Tid af har været saaledes, til Præsten: 2 Td. Rug og 6 Td. Byg og til Degnen 1 Td. Rug og 1 Td. Byg, og saaledes betales endnu denne Afgift aarlig.

*Tillig-
gende
Bønder-
gods*

Det underliggende Bøndergods Hartkorn strækker sig over 220 Tønder, som alt er nu i skikkelig Stand. Den nuværende Eyer, Mons^{or} Mogens Nellemann har vidst at hielpe Bønderne paa Fode, uden enten sin egen Skade eller andres Fornærmelse, ved at anvise dem paa beleilig Tid, overflødig Arbejde i Skoven for Betaling. Derved har mangen en fortient ikke aleene sin hele aarlige Udgift til Kongen og Husbonden, men endog tilovers til anden Fornødenhed.

a) Leerbechs Eyere svarer af denne Kirkejord aarlig 12 Skp. Byg efter Capitels Taxten, og Penge 4 Mark.

Leerbech-
gaards
Herlig-
heder

Til Leerbech er god Skov baade ved Hovedgaard- den og paa Godset. I de saakaldt Weile-Kiær, har denne Gaard en skøn Eng, som ventelig har tilforn hørt til Wejle, men det er ubekjendt, hvordan dend er kommen derfra a). Ved Siden af denne Eng løber Aaen, hvor Leerbech har dend Lax- og Ørte-Fangst, hvorom tilforn er nældet i det første Capitel. Begge Dee- le er en stor Herlighed ved Leerbech. Engen giver got Høe, og Fiskeriet en Afgift af henimod 50 Rix- daler af Forpagtere, som given er een eller fleere af Weile Borgere, siden det er dem beleiligt, og der- imod noget langt fra Leerbech, at dends Eyere ikke saavel kand sielv betiene sig deraf. Baade Engen og Fiskeriet regnes i Matriculen til Weile Sogn og ere begge anslagen for 9 Td. 3 Skp. 2 Alb. Hartkorn. Der er et gammelt Reglement, som fastsætter, hvor nær Weile Byes Fiskere maa komme Strømmen i Weile Fiord med deres Garn for ikke at hindre Fiskens Op- gang i Aaen til Skade for dette Fiskeri, som tilforn har tilhørt Kongen, men ved en eller anden, nu ube- kjendt Leylighed, er for mange Aar siden overdraget til Leerbech.

Bygning

Denne Hovedgaards Bygning er i god Stand. Borge- gaarden bestaar af 3 store og et mindre Huus, som udgør en Fiirkandt. Igiennem den liden Bygning falder Passagen over en Broe imellem Borge- og Lade- gaarden. Rundt omkring dend øverste Gaard ere store og dybe Grave, hvori er et smukt Springvand b). Bag ved Borgegaarden findes Haugen, som er vel anlagt og har gode Frugtræer.

a) Efter anden Beretning, som ventelig er den visseste, har baade Engen og Fiskeriet tilforn hørt til Weile Ladegaard, hvorfra det er solgt til Leerbech, eller og kommen dertil i dend Tid, Kongen eyede denne Gaard.

b) Desforuden er og Springvand baade i Kiøkken og Bryggerset til Husets Fornødenhed, saa og i Ladegaarden til Fæets Brug.

Allerførst i dette Seculo ohngefæhr 1702 eller 1703, afbrændte Ladegaarden ved Lynild og skal igien være opbyggt af Geheimeraad Moth. Dend er nu ligesom Borgegaarden i nogenlunde god Stand.

Teglbrænderi og Mølle

Strax uden for Gaarden har Monsr. Nellemann for nogle Aar siden oprettet et skiønt Teglbrænderi, og længere ind i Skoven ligger Leerbech Mølle under Hovedgaardens Taxt, hvorunder Mølleskylden tilforn er anført.

Fiskeri ved Gaarden og Jagt samt Tiender

Foruden dend forhen omtalte Fiskerie i Weile eller Schibet Aae er der ved Gaarden selv, i Parker og Gravene, god Forraad af Gieder, Karudser og andre Slags Fisk. Skoven giver ogsaa, foruden en smuk Situation til Gaarden, skøn Jagt, undertiden endogsaa med store Dyr. Kort sagt: Leerbech er en god Gaard efter sin Størrelse, hvortil ikke lidet hælper 3de Tiender, som nu opbæres hertil, nemlig: Jellinge Kirkes Tiende og Kongetienderne baade af Hover Sogn og Schibet Sogns nordre Side.

Leerbechs forrige Beskaffenhed

Hvad ellers denne Gaards Beskaffenhed i de ældste Tider er angaaende, da er dend vistnok en gammel Herregaard, dog har dend ligesom andre slige Steder, ikke været nær det tilforn eller af Begyndelsen, som dend nu er, men er ved Tillæg af nedbrudte Bøndergaardes Jorder, Tid efter anden bleven anseelig forbedret. Derom tales i Mag. Gonsagers forommælte Mssc. saaledes: »Leerbech havde før dend keiserlige Krig, baade sine Ager- og Engskifter tillige med Bøndernes i Hover blandede, men paa det Velb. Johan Brochenhuus kunde faae ald Gaardens Jord samlet, saa udskiftede hand Annexpræstegaarden med Kongen, og Præsten fik igien Vederlag i Herligheden til Annexgaarden, som dend nu kaldes, i Rouballe a), og

a) Om dette Skifte imellem Kongen og Brochenhuus om Annexgaarden i Hover samt Præstens Vederlag derfor, gives nærmere Oplysning under Jellinge Sogn ved Præstens Beneficia og Indkomster.

Styvl's Mark, som Jellinge Mænd giver 10 Skp. Rug og 10 Skp. Byg af aarligen. Der nu ald Hovre Bye hørte bemelte Johan Brochenhuus til, da lagde han 8te Gaarde øde i Hovre, og deres Jord i et Stykke til Leerbech Gaards Enemærke, som blev indgryftet norden for Hover og østen for Leerbech. Saa var da Hover af 16 Gaarde bleven til 8, indtil An. 1676 dend 2. Septbr., da Velbaarne Hr. Landsdommer Nicolai Nissen lagde endnu 2de Gaardes Jorder til Leerbech og indgryftet det, som samme Gryft kand sees sønden for den forrige, saa Hover By er nu kuns 6 Gaarde, og de 10 Leerbech underlagde, hvorfor de høyfornemme Folk, baade selv og ved deres Fuldmægtige og Forpagter, har givet mig hvert Aar Rug 4 Ørter, Byg 4 Ørter, hvilke 5 Td. Rug og 6 Td. Byg Præsten nyder for dend Afgang i Hover Bye.«

Jeg har tilforn sagt, at Leerbech er en gammel Gaard. Mand ved tilvisse, at dend for næsten 300de Aar siden, har allerede været dend Brochenhuusiske Familie tilhørende, som et Herresæde; thi i et Documente af Aar 1490, som findes i det danske Magazins Tom. 4, pag. 11, nævnes en Per Brochenhuse til Leerbech, som har underskrevet samme Documente til Vitterlighed. Hvor mange af denne Familie eller andre ellers forhen kand have eyet dette Sted, kand jeg ikke give nogen Efterretning om a). Men siden finder

a) Det er ilde, at mand fra forrige Tider har kuns saa liden Efterretning om mange, ikke alene fornøvelige, men endog magtpaaliggende Ting. Mand maa mestendels samle vidt omkring og finder endda lidet tilstrækkeligt, som mand gjerne vilde vide. Saaledes klager de fleste, og det er ikke gaaet mig bedre ved dette Værk. Det har fra min Side ikke manglet paa ald mulig Flid i at søge og sanke ald dend Kundskab, ieg har vidst at kunne faae om de hertilhørende Ting, men med aldt dette seer ieg selv gandske vel og beklager, at her feiler meget i mange Maader, saasom: baade forhen om Haraldskiers, her om Leerbechs, og siden om de fleste andre Herregaardes Eyre, især i de ældre Tider, ligeledes om Præsterne og deres Levnit og Fatis, samt adskilligt mere, hvorom maaske een eller anden kunde, ved anden mig ubekjendt Efterretninger, vide god Besked.

Imidlertid har jeg gjort, hvad mig har været muligt, og vil jeg haabe,

mand efterhaanden flere af denne gamle adelige Stamme at have eyet Gaarden, ihvorvel dend Kundskab ieg hidindtil har kunnet samle derom er ikke ret sammenhængende eller tilstrækkelig.

Mag: Laurids Gonsager, idet forhen omtalte Skrift, taler om en Johan Brochenhuus, der tilligemed en Jacob Breyde |: hvilke han kalder Velbⁿ. Svende |: har i Hover Kirke Søndagen for Barnaba Dag 1535 taget et Sognevidne om Annexgaarden i Rouballe, at dend fra gammel Tid af har været givet til Hover Kirke af en Frue Inge Stangbergs for en ugentlig Messe at læse baade for hendes egen og hendes Forældres Siæle.

Denne Johan Brochenhuus har da uden Tvil haft Leerbech, ligesom det er vist, at een af samme Navn har eyet dend Aar 1544 a).

I de Aar 1572 og 1579 har atter en Johan Brochenhuus været Herre til Leerbech b), hvilken vel næppe kand være dend forrige, men ventelig enten en Søn eller Sønesøn af ham.

Efter ham har Kield Brochenhuus eyet Gaarden i endeel Aar, dog kand jeg af Mangel paa tilstrækkelig Kundskab, ligesaa lidet fastsætte nogen vis Tid om ham som om hands Forfædre. Til Aaret 1622 nævnes Johan Brochenhuus til Leerbech c).

at denne Undskyldning maa tages for tilstrækkelig, baade paa dette og alle andre Steder, hvor der ikke er givet dend Oplysning, som mand gjerne havde ønsket: Ut desint vives, tamen accipienda voluntas.

*) Eieren Johan Brokkenhuus til Leerbek døde 1514 begravet i Odense og Berte Rantzau, Søn R. R. Peder Brokkenhuus og R. Gedske Reventlou, Søn Johan B. 1554, Hvitf. p. 1424 og Hanne Juul, Søn Kield B. døde 1616, 66 Aar og H. Edele Uhlfeld, Søn Johan B. døde 1640 og H. Helvig Bille, Søn Erich Broch. Befalm. over Mandahl 1667 og H. Ingeborg Parsberg, hands Søn Johan B. døde ung.

[Denne Fodnote er ikke skrevet af Buchholtz, men er en senere Tilføjelse. — J. H.]

a) Danske Magaz. Tom. 3 pag. 269,

b) samme Skrift Tom. 4 pag. 24 og 28.

c) Etatsraad Hofm. Samlinger 4 Tom. pag. 593.

Dend tredie Johan Brochenhuus til Leerbech tales om, til Aaret 1634. Hand var gift med Frue Helvig Bille, og er dend, som i næstmelte Aar har giort Mageskifte med Kongen om Annexgaarden i Hover, og derefter formerede Leerbech Hovedgaards Mark med 8te nedbrudte Steders Jorder fra samme Bye. Hands Dødsaar er ubekiendt, men en Søn Erich Brochenhuus arvede Gaarden efter ham, og i det Aar 1655 oprettede en Foundation om dend Skole, som i Faderens Tid var anlagt ved Høver Kirke, skjøndt dend siden ey var længe ved Magt, som tilforn er viist.

Erich Brochenhuus er ellers uden Tvil dend sidste af denne Familie, som har besiddet Leerbech.

Saavidt mand kand slutte, er hand geraaden i Fatigdom, thi Mag. Gonsager taler om et Opbud, som var skeet efter ham ved 2de Adelsmænd i Wiborg dend 26. Martii 1664. Maaske dend haarde Svenskekrig, som faldt ind i hands Tid og ruinerede saa mange andre, kand og have sat ham tilbage; medmindre det ommeldte Opbud skal være det samme, som Tillysning til Skifte efter hands Død, og at hand ved dend Tid maa være afgaaet.

Siden skal Hr. Lange Rodsteen, som var Obrist Lieutenant af Artilleriet, været Eyre af Leerbech. Hand døde 1673 og ligger begravet i Hornstrup Kirke a).

Derefter kom Gaard og Gods i Landsdommer Nicolai Nissens Være. Af ham er Leerbech Mark endnu forøget 1676, med 2de afbrudte Gaardes Jord fra Hover Bye. Hand er død nogle Aar før forrige Seculi Udgang. Ruballegaard eyede hand tilligemed Leerbech. Høver Kirke har og hørt til Leerbech i hands Tid og uden Tvil længe forhen.

Etatsraad og Oberkrigscommissarius Herman Lo-

a) vid. Hofmanns Samlinger Tom. 4 pag. 728.

rentz Nissen, en Søn af forrige, tiltraadde begge Gaarde efter Faderens Død, men solgte i dette Seculi Begyndelse Leerbech til Geheimeraad Moth, efter at Ladegaarden var ved Lynild gandske afbrændt.

Hr. Geheimeraad Moth overdrog derefter Gaard og Gods til sin Datter og Svigersøn Hr. Baron Gülden-crone, men Aaret vides ikke. I Hr. Baronens Tid blev Leerbech forbedret med Kongetienderne af Hover og Schibet Sogne, som (han) i Aaret 1720 købte af Salig Kong Frederik 4de. Men nogen Tid derefter købte Høystbemelte Konge igien Leerbech Gaard og Gods af Güldencrone, og var det tilhobe Deres Kongelige Majestæt i endeel Aar tilhørende, indtil Højsalig Kong Christian 6^{tus} solgte det alt igien 1744 til Regiments-quartermester, siden Justitsraad, Emanuel Thygesen, som dog var ikke selv ret længe Eyer deraf, men enten i samme eller og næstfølgende Aar overlod Leerbech med alt sit tilliggende til Clemen Marcusen. Hand boede her til sin Død, som skeete 1755, hvorefter Gaard og Gods blev ved Auction købt af

Monsr. Mogens Nellemann fra Fyen, en god Landmand og nuværende Eyer. I hands Tid er Bøndergodset, som tilforn var kuns i maadelig Stand, bleven meget forbedret. Desuden er og skeet adskillige nye Indretninger ved Gaarden, iblandt andre med dend forommeldte Teglbrænderi.

En Fjerdingsvej til Vesten fra Leerbech er i Hover Sogn endnu en anden Herre- eller Sædegaard, af Navn Ruballegaard, som tilforn har havt noget, men nu siden 1750 slet intet Bøndergods. Efter Hr. Gonsagers Beretning er dend opbyggt i Begyndelsen af det 17de Aarhundrede, ohngefehr 1610, og samlet af 2de Bøndergaarde, Steensgaard og Ruballegaard samt en Boel, som kaldtes Brenderup. Mand maa slutte, at det Sted,

Ruballe-
gaard

Dends
første
Opbyg-
gelse

som da hedde Ruballegaard, maae have været det største, siden alle 3 forenede Steder beholdt det Navn.

I mange Aar har Præsten haft af denne Gaard 1 $\frac{1}{2}$ Ørte Rug, 1 $\frac{1}{2}$ Ørte Byg og 1 Tønde Havre, men dend Afgift er nu forlængst kommen af Skik. Hr. Gonsager mælder derom, iblandt andet, saaledes: »Som Ruballegaard nu ikke i lang Tid har været beboet, saa staar det derhen, om Salig Landsdommer Nicolai Nissens Arvinger ville give noget af det Korn; thi over Skifte efter dend Salig Mand blev det ikke decideret, men Arvingerne tilfunden med Præsten at give Liqvidation.«

Dette har Hr. Gonsager skrevet 1690, og det er troeligt, at fra dend Tid har Præsten ikke mere nødt denne Afgift.

Eyere

I de ældre Tider skal Ruballegaard være beboet af en Friederich Munck, dernæst af Manderup Abildgaard og siden af Helvig Ahrenfeldt, hvilken en gammel skreven Fortegnelse over Herregaardene i Riber Stift, som jeg har set hos Velærværdige Hr. Grønlund i Ribe, og er forfattet 1609, beretter, men af dette Aarstal sees tillige, at de har haft Ruballegaard, før end dend blev saaledes forøget og opbyggt, som Hr. Gonsager mælder at være skeet i Aaret 1610.

Siden dend Tid har ieg ikke kunnet finde noget til Oplysning om denne Gaards Eyere inden henimod Slutningen af forrige Seculo, da dend har været samlet med Leerbech, i det mindste baade i Landsdommer Nissens og Etatsraad Herman Lorentz Nissens Tid, og har dend sidste uden Tvil beboet Ruballegaard, efter at han havde solgt Leerbech, indtil hands Død paafulgte 1707. Efter ham skal Krigscommissarius Nicolai Nissen have eyet Ruballegaard, og skal hand være død 1716 eller

1717 a). Hvorefter dend blev solgt til Assessor Peder Thøgersen Lasson til Ryslet, som ey selv beboede dend, men lod ved Tienestefolk drive Avlingen. Efter hands Død kom dend i Aaret 1738 til

Rasmus Stæhr, som indtil 1750 eyede Ruballegaard tillige med Hover Kirke, Hobballe Mølle, Jennum og Ruballe Byer, men i bemelte Aar afhændede det alt-sammen ved Auction, og det separatim saa at hvert Sted fik sin egen Eyer, og blev skilt fra Gaarden, og blev denne for sig selv kiøbt af

Conrad Jørgensen Tranekier. Hand boede her til sin Død 1756, da hands Enke solgte dend til

Malte Friis fra Fyen, som eyede Ruballegaard indtil 1760, da hand igien solgte dend til

Peder Hellesen, som har været her hidindtil, men nu nyelig har ved Auction overdraget dend til Johan Christian Trone.

Gaardens Hartkorn er 16 Tønder 4 Skp. 2 Fdk., og 1 Td. 4 Skp. 3 Fdk. Skovskyld. Herforinden er solgt fra Gaarden i Aaret 1750, en Tønde Hartkorn tillige med Hobballe Mølle. Jorden er temmelig god; Skoven har derimod tabt noget, dog kand dend med Tiden blive bedre, da dend har gode unge Træer i skøn Fremvæxt. Borgegaardens Bygning er gammel og be-

*Ruballe-
gaardens
nuvæ-
rende
Beskaf-
fenhed*

a) Hvad ieg tilforn har erindret, i Anledning af Leerbechgaards Eyere, maae ieg, endnu engang, her igientage. Endogsaa om de Nisseners Familie, som i de yngre Tider har eyet begge Gaarde, har ieg dog ikke engang kunnet faae nogen ret tilforladelig Efterretning, men har for dend største Deel, med mundtilige Fortæelser af gamle Folk maattet behielpe mig, tillige med hvad ieg har kunnet samle hist og her, deels af Hr. Gonsagers Beretning i forommelte Mssc, deels af Hr. Etatsraad Hofmans Samlinger af Fundationer ved Thyild Herred, og saa videre. Jeg har ved at sammenholde det ene med det andet, søgt, saa vidt muligt, at uddrage det visseste. Om der da kunde endnu findes Feyl i min forestaaende Beretning, beder ieg, at samme maa oversees, og ikke tilskrives mig, som har gjort ald min Flid for at finde det rette. Det skulde ellers være mig særdeles kiært, om ieg, saavel om denne, som flere Ting, maatte siden blive bedre underrettet af andre.

staar af 2de Huse, hvoraf dend eene er teglhængt, dend anden med Straaetag. Derom er endnu Grave med en Broe over fra Ladegaarden.

Denne sidste er i nogenlunde skikkelig Stand. Strax udenfor Gaarden ligger en temmelig stor og god Kjøkken- og Frugthauge, og endnu en anden mindre. Paa Gaardens Mark er et Par Afbyggersteder, kaldet Skræder-Husene.

Til dend nordre Side fra Ruballegaard ligger inde i Skoven Hopballe Mølle, en god Eyendom, som tilforn har hørt under Gaardens Taxt, men siden 1750 har været skilt derfra. Dends Møllskyld er 4 Tønder 2 Skp. og Jordskyld 1 Skp. 3 Fdk. Desuden ligger nu til denne Mølle et Stykke Jord, som tilforn har hørt til Ruballegaard, men er solgt derfra tillige med Møllen i forommeldte Aar, og er ansat for 1 Tønde Hartkorn.

Til Sonden og Østen fra Rugballegaard er Høgsholt, en Landsby, Leerbech tilhørende, som staar i Matriculen for 26 Td. 5 Skp. 2 Fdk. Jordskyld, og 4 Skp. 1 Fdk. Skovskyld. Her er Skolen baade for Hover Sogn og dend heele nordre Side af Schibbet Sogn, undtagen Ruballegaard. Hopballe Mølle og Jennum Bye, hvilke Steder tilligemed Ruballe Bye i Jellinge Sogn, har sin egen særdeles Skole i Jennum, hvorom forhen er mældet. Høgsholt Skole er først oprettet i Salig Clemen Marcussens Tid, men kom ikke i fuldkommen Skik og Orden, førend nuværende Eyere af Leerbechgaard, Monsr. Nellemann forfattede, som største Lodsejer, en Fundats derom af 4de Februarii 1758, som siden er approberet: Skolen skal holdes hele Aaret igiennem, og derhos er Skoleholderen forbunden, om Søn og Helligdage, ikke alene at catechisere efter Prædiken, naar Præsten ey har Leylig-

Hopballe
Mølle

Høgsholt
Bye
og
Skole

hed, men endog i Degnens Fraværelse at forrette hans Tieneste med Sang og Læsning i Kirken. Derfor er han tillagt i Skoleløn 7 Rdl. 1 Sk. i Penge, 4 Tdr. 7 Skp. 1 Fdk. Rug og ligesaa meget Byg, Græs paa Høgsholt Mark til en Koe og 6 Faar med deres Lam, samt til deres Vinterfoeder 157 lis^ø Høe, og Halm af samme Vægt, og derhos et Læs Brænde af hver halv Gaard i Skolens District.

For at gaae Degnen til Haande i hands Tieneste, skal hand nyde efter Forordningen af 29de April 1740, dends 4de Post.

Hover
Bye Noget længere til Østen, ey langt fra Kirken, ligger Hover Bye, Leerbech tilhørende. Dend var forhen langt større, men har maattet aftage, ligesom Herregaarden skulde voxe, dog har Bønderne endnu 27 Td. 6 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. Jordskyld og Skovskyld 6 Skp. 1 Fdk. 2 Alb.

Gaarde Gaarde, et eenligt Sted, ogsaa under Leerbech. Dets Hartkorn er 7 Td. 2 Fdk. 2 Alb. og Skov 2 Fdk.

Uhre Uhre, en Landsby, hvoraf endeel ligger til Leerbech, og noget til Grundet Gaard. I Matriculen er dend anslagen for 32 Td. 5 Skp. 1 Alb. Hartkorn, foruden 3 Td. 5 Skp. 3 Fdk. 1 Alb. Skovskyld.

Sophien-
lund Sophienlund kaldtes tilforn Tagkierhuus, et lidet Sted, som eyes og beboes af Monsr. Berg. Det er smukt bygget, og Marken i mange Maader forbedret, især med store Digger indhegnet baade af nuværende Eyer og hands Fader. Hartkornet er 1 Tønde 1 Album.

Holms
Mølle Holms Mølle, Grundet Gaard tilhørende, staar for 10 Td. 5 Skp. Mølleskyld, og 1 Td. 2 Fdk. 2 Alb. Jordskyld. Dend har foruden Maaleværket, en Stampemølle a).

a) af Holms Mølle har Præsten nu dend gandske Korntiende, formedelst en Accord derom sluttet med Konge- og Kirke-Tiendernes Eyer af Dato 2. Januar 1766. hvorom skal gives nærmere Oplysning ved Jellinge Sogn og Præstens Rettigheder.

Lochdam og Graverhuset ere 2de smaae Steder uden Hartkorn.

Da der nu er ikke mere at erindre ved Hover Sogn, følger til Slutning en Fortegnelse over alt dets contribuerende Bøndergods:

	Td.	Skp.	Fdk.	Alb.	Td.	Skp.	Fdk.	Alb.
Under Leerbech Hovedgaard er af Sindberg Kirkes Jorder.....	1	6	»	1				
Og af Hover Byes Jorder .	13	4	3	1	15	2	3	2
Høgholt..... Jordskyld	26	5	2	»				
Skov		4	1	»	27	1	3	»
Hover Bye..... Jordskyld	27	6	2	2				
Skov		6	1	2	28	5	»	1
Gaarde..... Jord	7	2	2	»				
Skov	»	2	»	»	7	1	»	2
Uhre..... Jord	32	5	»	1				
Skov	3	5	3	1	36	2	3	2
Sophienlund.....					1	»	»	1
Holms Mølle, Jordskyld...					1	»	2	2
Summa paa Hover Sogns Bøndergods					116	6	2	1

4de Capitel om Jellinge Sogn.

(Gengives ikke, da Stoffet er benyttet til flere Afhandlinger i Vejle Amts Aarbøger: Marius Sørensen: Af Jelling Sogns nyere Historie. 1916. — J. Heltoft: Af Jelling Sogns Historie. 1922).

5te Capitel om Kollerup Sogn.

Det ligger en gandske kort Vey til Norden og Østen fra Jellinge og har Windelef i Nørvangs Herred til Annex.

Foruden 2de smaae Herregaarde og Præstegaarden har Kollerup Sogn kuns 80 Tønder 2 Skp. 3 Fdk. Hartkorn Bøndergods; saa det derfor er det mindste Sogn i Herredet.

Kongetienden

Kongetienden er anslagen for 9 Tønder 4 Skp. og oppebæres til Skovgaard; dog svares deraf aarlig 6 Ørter Korn til Præsten i Kollerup for Kaldets Ringheds Skyld efter Christ. 3^{lie} Gavebrev af 9 Mai 1555. Endnu betales af Kongetienden aarlig til Sognepræsten i Fridericia ved dend Tydske Menighed noget Havre, eller og, som fra gammel Tid skal have været Skik, 7 Rixdaler i Penge, men Adkomsten hertil er mig ubekjendt.

Kirken

Kirken; som tilforn har baaret Navn efter St. Nicolaum, skal staae for 9 Tønder 2 Skp. Hartkorn. Dend har fra mange Tider hørt tilligemed Jure vocandi til Skovgaard, nu Herregaard i Sognet, indtil Capitain Balthasar Linde solgte denne Gaard i Aaret 1740 og da selv beholte Kirken, som hands Enke har eyet efter ham til Snapsting 1766, da hun solgte dend med Kaldsrettighed til Hans Erich Saaebye til Brandtberg Gaard, som nu er Eyer deraf.

Dends Bygning

Bygningen er af gammeldags Grundmuur med et Taarn, som vel er kuns lav, men igjen des bredere.

Taarnet og et lidet Stykke af Kirkens sønder Side er lagt med Tagsten, men ræsten med Blye.

Ornamenter

Paa Klokken er en gammel Inscription med Munke-skrift, saaledes:

HERMAN: : ME: FE[CJT: ☼¹⁾

Hvad Meningen deraf skal være, forstaar jeg ikke; en Oedipus selv kand maaskee finde Vanskelighed nok ved at opløse denne mørke og uforstaaelige Tale.

Indvendig har Kollerup Kirke ikke noget synderlig mærkværdigt, undtagen et par Gravskrifter over de 2de første Evangeliske Lærere, hvis Indhold skal blive meddelt siden ved begges Navne. Kalk og Disk er af Sølv, hvorpaa staar een af forrige Præsters, Severini Christiani Svenstrupii Navn med Aarstal 1663.

Fra dend nordre Side i Kirken oven over Fruentimmerstolene har Captain Linde i sin Tid ladet udbygge en indlukket Stol, som endnu tilhører Skovgaardis Eyere. Kollerup Kirkes visse aarlige Udgifter ere, foruden de Kongelige Skatter:

Studieskat	•	—	•	M. 10 Sk.
Cathedraticum	•	—	4	—
Londons Kirke	•	—	•	— 14 —
Cenrectoris Ripensis Løn	•	—	2	—
Kirkeskat	•	—	3	—
Visitatspenge	1	—	•	—
Lysepenge til Hygom Skole	3	—	2	—
= 6 rdl. 2 M. 8 Sk.				

Præsterne ved Kollerup og Windelef Menigheder siden Reformationen har været efterfølgende:

1. Hr. Knud Bertelsen. Baade hands og hands Kones Gravskrifter findes endnu paa 2de smaa Steenfliiser ved Siden af Skriftestoelen og Alteret. Paa dend eene staar: Her ligger begrafuet Salig Her Knud Bertelsen, Prest thill Kollerup og Windelef, som er hensofuet i Herren then 29 Novembris Aar

Paa dend anden, som ligger tæt ved Siden af dend første og derfor giver mig Anledning til at troe, dend er lagt over Hr. Knuds Kone findes alleene dette: Her

¹⁾ d. v. s. Herman har gjort mig.

ligger begrafuet Salig Inge Knudz, som er hensofuede i Herren den 9 Martii, Aar 1575.

Hvad Aar hand er død findes nu ikke meere paa hands Liigsteen, skiondt det tilforn har været anført, men er gaaet bort med et lidet Stykke af Steenen, som er afstødt, og kand altsaa ikke gives nogen tilforladelig Efterretning derom. Kunde mand regne Faderens Dødstid at være skeet i samme Aar, som hands Søn og Successor Hr. Jens Knudsen er bleven Præst i Kollerup, skal det være skeet 1571, men dend Beregning er uvis, da Hr. Knud kand maaskee faaet sin Søn adjungeret nogle Aar før sin Død. Saa meget er imidlertid tilforladeligt, at hand i det mindste har levet indtil forommeldte Aar. I hands Tid, nemlig 1543, er skeet en Forandring i Henseende til Præstegaarden, at i Stedet for Præsterne tilforn havde boet strax Østen for Kirken, der, som nu kaldes Lurebye, blev Hr. Knud forfløttet til Kollerup Bye og fik sin Præstegaard paa det Sted, hvor hands Efterkommere har boet indtil denne Dag, hvorom skal gives omstændeligere Beretning siden. Dette maa ey her forglemmes, at Hr. Knud Berthelsen skal med egen Haand have hugget og opbygget sin nye Præstegaard, som tilforn havde været en Bondegaard, og skal dend Økse, som hand havde brugt dertil, forsynet siden og ziiret med et Elfenbeensskæft, have været giemt i Kollerup Præstegaard som et rart Inventarium hos hands Eftermænd indtil Hr. Hans Bierthes Død, da dend skal være bortkommen i hands Sterfboe.

Om Hr. Knuds Børn vides ey meere, end at en Søn har succederet ham, som følgelig er den 2^{den} Evangeliske Lærer ved Kollerup Kald. Hands Navn var Jens Knudsen. Hand har levet til dend 15de Julii 1605, da Gud kaldede ham i hands Alders 63de og

Embeds 34te Aar, hvilket hands Gravskrift, som findes paa en Sten midt for Alteret, vidner, og følger heraf, at hand maa være fød 1542 og bleven Præst 1571.

Paa samme Steen nævnes ogsaa hands Kone Kierstine Terchilddatter, samt at hand med hende har avlet 12 Børn, nemlig 5 Sønner og 7 Døttre, men det er og ald dend Efterretning, mand har enten om Forældrene eller Børnene. Af en stor Deel gamle Originale Tingsvidner, som endnu findes i Præstens Gjemme, seer mand ellers, at baade Hr. Jens Knudsen og hands Fader maa have haft adskillige Disputer og Fortrædeligheder om adskillige af Præstegaardens Ejendomme og Rettigheder, hvilke de paa tilbørlig Maade har stræbt at holde i Hævd for dem selv og deres Efterkommere, og aldtid har haft Medhold af Vidnerne om deres Sags Rigtighed, som mand endnu kand forstaae af Documenterne, der ellers ved deres Ælde ere hist og her blevene deels mutilerede, deels vanskelige at læse.

3. Hands Eftermand kaldtes Hr. Daniel, men Navnet er ogsaa det eeniste, ieg med nogen Vished veed om ham. Hr. Laurids Haarlunds endnu efterlevende Enke fortæller vel, at samme Hr. Daniel skal være kaldet til Weile, og at hand skal i Krigens Tid |: som ventelig maa have været dend Keyserlige :| være død ved følgende Anledning: Der blev en Dag et Barn døbt, ved hvilken Leylighed endeel af de fiendtlige Officeers, som laae i Byen, skal ikke alleene have indfunden sig i Kirken, men endog gaaet op til Alteret for at ofre. Hr. Daniel, som ey vidste i hvad Hensigt de kom og mindst ventede sig saadan Godhed af Landets Fjender, skal derover være bleven saa altereret, at han gik hiem og døde kort Tid derefter. Men da ieg har nøye forespurgt mig herom i Weile,

og mand der veed ikke engang af hands Navn at sige, maae her ventelig være en Feiltagelse, i det mindste i Henseende til Stedet, saa at, om Hr. Daniel er bleven forfløttet og noget sligt er hændet ham, maae det være skeet paa et andet Sted.

Dend 4de Præst var Hr. Søren Andersen, om hvem mig ikke heller er meere bekjendt end det blotte Navn, og at hand er død ohngefæhr 1656.

5. Hr. Niels Christensen Brun kom til Kaldet i næstmelte Aar efter Hr. Søren Andersen, hvis Datter Mette Sørensdatter hand og har haft til Egte, men levede kuns 3 Aar som Præst, sc. til 1659, da hand blev succederet af

6. Hr. Søren Christensen Svendstrup, som forestod Kaldet i 18ten Aar og imidlertid var gift med hands Formands Enke, Mette Sørensdatter. Hun fødte ham i det mindste 3 Børn, nemlig 2de Døttre Anne Cathrine og Elisabeth, og en Søn Christen Svendstrup, som siden blev Præst til Neuling og Sinding Menigheder i Hammerum Herred. Videre Efterretning har ieg ikke kunnet samle enten om Forældrene eller Børnene.

7. Hr. Hans Jørgensen Bierth kom næst efter og er ordineret 1677. Hand har været 2de Gange gift. Først med Ingeborg Nielsdatter, som efterlod ham en Søn, Conrad Hansen, der siden som Student rejste udenlands. Dend anden Kones Navn var Mette Jørgensdatter, som overlevede ham med 7 Børn, nemlig 3 Sønner: Jørgen, Andreas og Herman, og 4 Døttre: Ingeborg, Anna Maria, Cathrine og Deliane.

1703 blev Hr. Bierth Provst i Herredet og levede 6 Aar derefter, nemlig til dend 23de Martii 1709, da hand afgik. Han skal have været en god og redelig Mand.

8. Hr. Laurids Niels Haarlund, barnfødt d. 20de Maii 1674 i Holstebro, hvor hands Fader var Chirurg. Sine Studeringer begyndte hand i sin Fæderne Bye, men kom siden til Odense 1694, hvorfra hand, efter at have i 3de Aar freqventeret først Skolen og siden Gymnasium, blev dimitteret til Universitetet 1697. Tvende Aar derefter, nemlig dend 16de April 1699, udstod hand Examen Philosophicum, Caractere Laudabili, og siden efter 2 Maaneders Forløb, i samme Aar, Attestats, og fik da haud-illaudabilem baade ved Examen og for Dimisprædiken. I hands 12 Studenteraar havde hand 3 Tienister som Præceptor og skiltes fra hvert Sted med Berømmelse. Dend sidste Condition var hos Hr. Schoutbynacht Günthelberg, hvis Børn hand informerede i 5 Aar, indtil hand efter Hr. Bierths Død blev af Høysalig Kong Frider. 4te kaldet dend 25de Junii 1709 til Kollerup og Windelef. Hands Kaldsbrev blev udstædt i Dresden, hvor Hands Maist. dend Gang opholte sig paa sin udenlandske Reyse. Noget over 9 Aar derefter, nemlig dend 26de Octob. 1718 indgik hand Egteskab med Magrethe Pedersdatter Wissing, som fødte ham en Datter, der blev igien bortkaldet i sin Barndom. Moderen, eller Hr. Haarlunds Enke, lever endnu i dette Aar 1767, over 90 Aar gammel, og har desuden i 15 til 16 Aar været stokblind. Imidlertid har hun, siden hendes Salig Mands Død gjort en smuk liden Stiftelse til Gave for efterlevende Præsteenker ved dette Kald, eller i Mangel af disse, da for Præsterne selv, som siden skal blive anført. Hr. Haarlund, som stedse viste sig en retsindig og ærværdig Mand baade i sit Embede og daglige Omgang døde dend 25de Novemb. 1755 i sit Alders 82 og Embeds 47 Aar.

9. Hr. Christen Thissenius, fød dend 11te Februarii

1724 i Nør Tisse i Salling, hvor hands Fader Christen Kreiberg var Degn. Moderen hedde Mette Mønsted. Efter at være bleven Student fra Wiborg Skole og siden at have rustineret de Academiske Examina, blev hand dend 20de September 1754 af Kongen confirmeret og dend næstfølgende 6te Novembr. i Ribe ordineret som Personel-Capellan til Kollerup og Windeluf i dend gamle Hr. Haarlunds høye Alderdom. Aaret derefter, sc. 1755 dend 13de Februarii blev hand af Kollerup Kirkes daværende Eyer, Capitain Lindes Enke-Frue, kaldet som Adjunctus og Successor. Hands Kone er Mad^m Susanne Elisabeth Ahrensberg, en Datter af Salig Hr. Hans Ahrensberg i Hveisell. Med hende har han allerede 4 Børn, nemlig 1 Søn og 3 Døttre.

*Beneficia
ved
Kaldet*

Til nogen Forbedring ved dette lidet Kalds Præstelige Indkomster har Høysalig Kong Christian dend Tredie ved Gavebrev af 9de Maii 1555 a), skiænket til Præsten i Kollerup 6 Ørter Korn aarlig af Sognets Kongetiende, hvilket Korn endnu rigtig leveres fra Skovgaards Eyere, som har denne Tiende, og har Præsten stedse fra gammel Tid faaet ommelte 6 Ørter Korn saaledes: Rug 2 Ørter eller 20 Skiepper, Byg 3 Ørter, som er 36 Skiepper, og Havre 1 Ørte, der gjør 20 Skiepper. Om denne Afgift er tilforn rørt noget ved Kongetienden.

Foruden disse 6 Ørter Korn af Tienden faaer Præsten endnu aarlig fra Skovgaard 2 Tønder Rug og 1 Tønde Byg, hvorfor er 1 Camer-Resolution af 28 December 1726, at det skal være til Vederlag for Tiende og Offer af et Bondested ved Navn Graungaard, som

a) Det er det Brev, hvorved Høybemelte Konge har under et eller paa eengang henlagt en og anden Gave til adskillige smaae og ringe Kald i Riber Stift.

Originalen forvares ventelig i Stiftskisten, men en Copie deraf, forsaa vidt Kollerup angaar, under Salig Biskop Lodbergs Haand og Segl, haves i Præstens Gjemme.

tilforn stod ohngefæhr for 12 Skp. Hartkorn, men er bleven nedbrudt og Marken lagt under Skovgaards Hovedgaards Taxt.

Fra Høygaard i Greis Sogn har Kollerup Præst til hver af de tre store Høytider om Aaret Offer 2 Rixdaler, som er Vederlag for Indkomsterne af nogle Jorder, der ere tagne fra Fløystrup Bye i Windelef Sogn og henlagte under bemelte Herregaard. Om samme 6 Rixdalers Afgift skal findes Stadfæstelse i en Seqvistrationsforretning, som for nogle Aar siden er holden over Høygaard og Grundet Gaarder.

Eyeren af Hvolgaard svarer ligeledes Præsten i Kollerup aarlig 12 Skiepper Rug og 20 Skiepper Havre samt 1 lis^{te} Smør, hvilket er Landgilden af Annexgaarden i Windelef, hvorimod Herligheden tilligemed Hoverie af denne Gaard hører til Hvolgaard.

For Brød og Vin til Kollerup Kirke at holde har Præsten fra gammel Tid haft Kirkens Jorder, hvilke tilsammen bærer Navn af dend store og lille Kirke-toft og staar i Matriculen for 1 Tønde 2 Skp. 2 Alb. Hand betaler heraf alle Kongelige Skatter og Paabudder, men for ræsten hverken Tiende eller anden Afgift i nogen Maade, og paa det, at det fremdeles skal saaledes forblive i Tiden, er der ved Kiøbets Slutning om Kollerup Kirke imellem afgangne Capitain Lindes Enkefrue og Sr. Saaebye til Brandtberg i Aaret 1766 en udtrykkelig Clausul derom indrykket i Kiøbe-Contracten til desto større Forsikring for nuværende og efterkommende Præster at ingen Tvistighed derom nogensinde skal eller kand forefalde. Og har bemelte Frue Linde leveret til Forvaring i Præstens Gjemme en Afskrift af Kiøbecontracten, saavidt denne Post angaar under sin egen og Lavværges Haand og Segl til desbedre Efterretning og Vished for Fremtiden.

Af Windelef Kirkes Jorder har Præsten ligeledes et Stykke Eng, liggende ved Fløystrup, som er matriculeret for 3 Fdk. Heraf betaler hand ogsaa Skatterne, men ingen anden Afgift, undtagen hand forskaffer Brød og Viin derfor til Communicanterne i Windelef Menighed.

Ved Kollerup Kald er ellers for faae Aar siden giort en smuk liden Stiftelse af Salig Hr. Laurids Haaslunds Enke, Margrethe Wissing, idet hun med Gavebrev af 26de Maii 1762 har skiænket dend hende tilhørende Konge-Qvæg-Tiende af Windelef Sogn til Kaldet paa de Vilkaar, at saalænge eller saa ofte der findes Præsteenke ved Kaldet skal hun nyde og opbære Indkomsterne af bemelte Qvæg-Tiende uden derfor at afgaae noget af dend sædvanlige Pension fra Præsten; men naar ingen Enke er, skal Tienden tilhøre Præsterne ved Kollerup og Windelef Menigheder. Af Gavebrevet, som ikke findes i Etatsraad Hofmanns Samlinger, er forfattet 3 originale Afskrifter, af hvilke en giemmes i Stiftskisten, en anden hos Præsten, og dend tredie skulde hos Testatricis næste Arvinger. Desuden er det og indført i Herredets Geistlige Protokol og findes fol. . . .

*Præste-
gaarden*

I de Catholske Tider og indtil 7 Aar efter Reformationen har Præsterne her ved Kaldet, som nu boer i Kollerup Bye, haft deres Bopæll i det Sted, som da kaldtes Kirkebye, men nu Lurebye, strax Østen for Kirken. Men i Hr. Knud Berthelsens Tid i Aaret 1543 er skeet Mageskifte imellem Høysalig Kong Christian 3 og Peder Juul til Brandtberg om dend gamle Præstegaard, som blev overladt Juul, saasom ham beleilig, hvorimod hand igien afstod til Bolig for Præsten et ham tilhørende Sted i Kollerup Bye, der er dend nuværende Præstegaard. Om Præsterne ellers vandt eller

tabte ved det Skifte, skal ikke være saa let at sige. Dend Præstegaard, som nu er, staar for 6 Tønder 1 Skieppe 2 Fdk. 1 Alb. Hartkorn og er en af de beste paa Avl, Græsning og andre Herligheder i det heele Herred. Især har dend en god liden Enemærkeskov liggende strax uden for Porten, af hvilken med liden Møye kand have, ikke aleene dend fornødne Brændevedd, men endog det Eegetømmer, der behøves til Præstegaardens Vedligeholdelse. Hr. Thissenius har og været nødt til at betiene sig endeel deraf til Gaardens Forbedring, som hand ved sin Ankomst fandt kun i maadelig Tilstand, idet de fleste Huse vare endnu de samme, som for meere end 200 Aar siden vare af Hr. Knud huggede med egen Haand. Baade Kornladen og Stald til Bester og andre Høveder er opbygd gandske af nye, og desuden er Stuehuset baade ind- og udvendig meget forbedret, saa Gaarden har faaet god Hielp i Hr. Thissenii Tid, er det hands Forsæt at sætte de andre endnu brøstfældige Huse i Stand.

Ved Kollerup Kald ere de visse almindelige Udgifter efterfølgende:

Præstegjæsterie	1 rdl. 1 M. 8 Sk.
Studieskat	5 — 12 —
Cathedraticum	1 — 2 —
For Familie- og Folkeskat	6 — 4 — 4 —

Til Salig Hr. Haaslunds Enke har Hr. Thissenius svaret i aarlig Pension: 3 Tønder Rug, 3 Tønder Byg, 3 Tønder Havre, 2 Skiepper Boghvedegryn, 2 lis^o Ost og 15 Rixdaler i Penge.

Degnen til Kollerup og Windeflef Menigheder har sin Bopæl i Hygom Bye, hvor hand tillige holder Skole for Sognets Ungdom samt for Skovbølling i Jellinge Sogn efter Fundats af 18de Martii 1741, hvis Indhold siden skal blive anført ved Hygom Bye. I

Udgifter
af
Kaldet

Degnen
og hans
Indkomster

Steden for Degne-Trave har hand aarlig 2 Tønder 2 Skp. Byg af Kollerup Sogn og 2 Tønder Rug af Windelef, som er lidet nok, hvorfor og Degneembedet ved disse 2de smaae Menigheder er kuns gandske ringe. Imidlertid er hand befriet for dend Afgift til de Latinske Skoler, som ellers er en almindelig Byrde for de fleeste andre Degne heromkring.

Aarsagen til slig Befrielse er vel foruden Kaldets Ringhed fornemmelig denne, at disse 2de Sogner har stedse haft ordentlig Sædedegne, og ikke, som saa mange andre i fordums Dage, Løbedegne fra Kiøbstædskolerne indtil dend Skik i de senere Tider blev afskaffet.

Lurebye

Strax til Østen for Kirken ligger Lurebye, en liden Bye, Brandbierg tilhørende, som staar alleene for 8 Td. 1 Skp. 2 Fdk. 1 Alb. Hartkorn og har god Mark. Det var her Præsten boede i gamle Dage, da Stedet hed Kirkebye. Navnets Forandring til Lureby menes at have saadan Begrundelse: Tæt udenfor Byen løber en temmelig stor Landevej, hvoraf et langt Stykke har i gamle Dage været saaledes indkastet med Grøfter, at det var de reysende umuligt at komme ud til nogen af Siderne. Denne indgrøftede Vey, som kaldes Trang-Trappe og endnu svarer til sit Navn for sin besværlige Gennemfarts Skyld, havde desuden tilforn tyk Skov og Buske paa begge Sider. Her skal i Krigens Tid under Kong Frederik den Tredie en Del af Egnens Bønder : som havde slagen sig i Selskab tilsammen for at give Fienden Afbræk ved al mulig Leylighed, og som endnu er bekjendt nok baade her og andre Steder i Landet under det Navn af Snaphaner :| haft god Leylighed til at oppasse de Svenske, af hvilke mangfoldige bleve i denne svære Passage nedlagde og siden begravet i en strax derved liggende

Mose. Da nu Byen ligger som før er melt, tæt ved denne Vey, har uden Tvivl Snaphanerne her haft deres Samlings- og hemmelige Opholdssteder for at oppasse Fienden, hvilket ventelig har givet Anledning til Navnet Lureby, ligesom og den ommelte Mose, hvori de fældede Svenske fandt deres Kierkegaard, til en Erindring derom kaldes Feld-Mose, og er det ikke mange Aar siden, man endda opgravede der af deres forraadne Beene. En kort Vey længere til Østen ligger Brandtberg, en gammel Herre- eller Sædegaard, som dog er incomplet, da det tilliggende Bøndergods beløber sig ikke meget over 40 Tønder. Gaardens eget tiendefrie Hartkorn er 17 Tønder 5 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. Jordskyld og Sviins Olden eller Skov 1 Td. 1 Skp. 2 Fdk. 1 Alb.

Brandt-
berg

Desuden er i forrige Tider en Bondebye, som kaldtes Lille Brandtberg, nedbrudt og dends Mark lagt til Hovedgaarden. Samme Jord er matriculeret for 14 Tønder 4 Skp. 2 Fdk. Hartkorn og er ufrie ligesom andet Bøndergods.

Præsten faar derfor og sin Tiende heraf saa tit dend Mark er i Brug, men for Qvægtiende, Offer og Accidentier af de nedbrudte Steder har hand i mange Aar ikke nødt noget uden dend sædvanlige Offer, som ellers skulde gives af Hovedgaarden selv, hvilket ikke er saa ringe et Tab, især ved et lidet Kald.

Da Manuskriptet til »Tørrild Herred« kom mig i Hænde, overvejede jeg først, om jeg skulde benytte det som Kilde til Sognebeskrivelser, eller om jeg skulde søge at faa Stoffet frem i sin Oprindelighed.

Jeg valgte det sidste — af to Grunde. For det første fordi Arbejdet er saa omhyggeligt og godt, at

det bør kaste Lys over *Forfatteren* fremfor over en tilfældig Lokalhistoriker. For det andet, fordi Stoffet vilde tabe i kulturhistorisk Interesse ved en Beskæring samt Omformning i Nutidssprog.

Selvfølgelig er der mange Huller i Beskrivelsen; dette beklager Forfatteren jo meget stærkt selv (Side 9 og 14).

Derimod er der ikke mange Fejl; i Fortegnelsen over Provsterne i Tørrild Herred har han dog mærkelig nok glemt Einspergs Forgænger, sin Svigerfader Jørgen Bang. Men som Helhed er Skildringerne yderst paalidelige og videnskabeligt underbyggede.

5. Capitel, den foran gengivne ufuldendte Beskrivelse af Kollerup Sogn, er indskrevet 1767 (Se Side 23: »dette Aar 1767«). To Aar efter opstaar Striden med Hr. Thissenius (se nærmere om ham Side 23 og 24). Kort efter denne Strids Slutning følger Provst Lorenz Buchholtz' Sygdom og Død.

J. H.
